

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Michael Dvořák

Porovnání liberálních stran ve Velké Británii a v Německu
(Komparace vlivu volebního systému, historického vývoje a programatiky)

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Tomáš Lebeda Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 18. dubna 2013

Tímto děkuji vedoucímu práce Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi Ph.D za vedení práce a konzultace v oblasti obsahu. Mgr. Marii Nálepové za cenné připomínky z hlediska formální stránky. Děkuji také svým kolegům a rodině za důvěru v průběhu dosavadního studia.

Obsah

Úvod.....	5
1 Teoretické vymezení a metodika.....	10
1.1 Politické strany a stranické rodiny	10
1.2 Metodika výzkumu (CMP)	11
2 Ideologie liberalismu	13
2.1 Kořeny liberálního myšlení.....	13
2.2 Liberalismus v proměnách času	14
3 Srovnání vlivu volebních systémů na reprezentaci Libdem a FDP.....	17
3.1 Britský volební systém a Libdem.....	17
3.2 Německý volební systém a FDP	19
3.3 Srovnání vlivu volebního systému na reprezentaci Libdem a FDP	21
4 Historické srovnání.....	24
4.1 Stručné historické srovnání před rokem 1945.....	24
4.2 Srovnání vývoje od roku 1945 do šedesátých let.....	25
4.3 Srovnání vývoje od 60. let po 80. léta.....	27
4.4 Srovnání vývoje od 80. let po současnost	29
5 Programové srovnání.....	32
5.1 Kompletní výsledky pravo-levé orientace od roku 1945	32
5.2 Srovnání důrazu FDP a Libdem na volný trh od roku 1945	34
5.3 Srovnání důrazu Libdem a FDP na sociální politiku	36
5.4 Závěrečné srovnání programatiky.....	39
Závěr	40
Seznam pramenů a literatury	43
Prameny	43
Literatura.....	44

Abstrakt.....	48
Abstrakt.....	48
Abstract.....	49

Úvod

„*Princip liberálního myšlení je hluboce zakořeněn v evropské tradici*“ (Kelly 2004: 4). Strany, které vyznávaly tento ideologický směr, dlouho formovaly politické systémy a dnešní demokratické režimy jsou obecně nazývány, liberální demokracie. Tato bakalářská práce se bude zabývat dvěma liberálními stranami v západoevropských zemích a to konkrétně ve Velké Británii (VB) a v Německu (SRN). Ve VB je sledovanou stranou Liberal Democratic Party (Libdem¹). V Německu to je Freie Demokratische Partei (FDP).

Téma bylo zvoleno na základě autorova zájmu o ideologie a zároveň stranické systémy, což výzkum dvou výše zmíněných liberálních stran umožňuje. Dále je zájem vyvolán faktem, že liberalismus patří mezi tradiční ideologie, které jsou přítomny na politické scéně a je zajímavé sledovat pozice stran, vyznávajících tuto ideologii a to v době moderní evropské politiky. Zároveň liberální strany nejsou fenoménem, který by byl omezen pouze na Německo a VB, ale nacházejí se v mnoha zemích, kde jsou stále brány jako uskupení, která tvoří základ tamějších politických systémů.

Práce si klade za cíl srovnání těchto dvou subjektů a nalezení rozdílných a shodných prvků v různých aspektech jejich činnosti. Obě strany se profilují jako liberální, nejen podle názvu, ale mají i podobné postavení ve stranickém systému, jenže to je pouze povrchní pohled. Při bližším zkoumání je možné zjistit, že se sledovaná uskupení v mnoha ohledech liší a to je způsobeno jak rozdílným historickým vývojem, tak specifickými podmínkami v zemích jejich původu. FDP i Libdem si berou jako své východisko liberální ideologii, ta poskytuje rozdílné možnosti a umožňuje širokou programovou profilaci, tak je relevantní nacházet odlišnosti v jejich prioritách i rozdílných názorech na určité aspekty, které jsou součástí jejich volebních programů a chování v reálné politice.

Kořeny FDP i Libdem lze najít daleko hlouběji v historii, ale předkládaná práce se primárně zaměří na období od roku 1945 po současnost, jelikož demokratický vývoj ve VB i Německu umožňuje lépe provést srovnání ve všech aspektech. Práce má přesah i před výše uvedené časové období, ale pouze ve stručném popisu původu obou stran,

¹ Od roku 1945 se název strany měnil. Do roku 1983 existovala Libdem pod názvem Liberal party, poté byla nazývána Aliancí, z důvodu spojení se Social Democratic Party až v 90. letech strana získává název Liberal Democratic Party, ale v textu je zkratka Libdem využívána i v případě, že ve sledovaném období měla strana název jiný.

který je nutné zmínit, protože liberální strany patří k těm uskupením, která se mohou pyšnit nejdelsí historií a prakticky stály u zrodu demokratických systémů. Byly výrazným prvkem, který přispíval k modernizaci jak politického života, tak i společnosti jako takové. Srovnání od roku 1945 po současnost je obsáhlý časový úsek, který v práci nemůže být popsán detailně, ale to ani není nutné, jelikož práce není případovou studií, ale srovnáním. Data posbírána za delší dobu mají větší vypovídající hodnotu a závěry jsou přesnější, což je výhodné především vzhledem k použité metodice.

Hlavním cílem této práce je zmapovat a porovnat FDP a Libdem, zároveň prostřednictvím zkoumání těchto stran přispět k zpřesnění pohledu na liberální strany jako takové. Výběr dvou velkých západoevropských zemí je pro tento záměr jednoznačně přínosem. Liberalismus a liberální strany se od dob svého vzniku značně proměnili, proto je jejich zkoumání i v současné době relevantní i přesto, že dnes už výjimečně, bývají vedoucími stranami. Neovlivňují politiku jako celek, spíše se díky pružnosti liberální ideologie staly stranami s velkým koaličním potenciálem a jejich oscilace kolem politického středu jim umožňuje uzavírat koalice jak se socialisty, tak i s konzervativními a křesťanskodemokratickými stranami. Toto tvrzení nachází oporu především v případě německé FDP.

Práce si klade za cíl mimo jiné odpovědět na tyto výzkumné otázky. První výzkumná otázka: Ovlivňuje volební systém výchozí pozici obou liberálních stran v zemích jejich původu, pokud ano, tak v jaké míře? Druhá z nich: Jsou FDP a Libdem ovlivněny odlišným historickým vývojem po roce 1945 a odlišnými historickými kořeny, pokud ano jak? A třetí závěrečná výzkumná otázka: Je možné považovat FDP a Libdem za ideologicky podobné na základě sledování volebních programů? V kapitolách zabývajících se ideologií liberalismu, volebními systémy a historickým srovnáním je použit empiricko-analytický přístup a poslední kapitola, věnována programatice, vychází čistě z analýzy dat.

Práce je rozdělena na pět kapitol. První kapitola je věnována vymezení pojmů. Přesněji je zde v krátkosti představen dosavadní výzkum politických stran a detailněji představena typologie Klause von Beymeho, který na základě ideových a programových bodů dělí strany na „*stranické rodiny*“. To má čtenáři osvětlit, relevanci srovnání stran na základě jejich určité ideové blízkosti. V závěru této části je představena metodika CMP a vyjmenovány klady a zápory využití těchto dat ve výzkumu, to je nezbytné pro pochopení srovnání programatiky obou stran.

Druhá kapitola se zabývá liberální ideologií. Jsou zde představena východiska liberalismu a původ této ideologie, prostřednictvím ideových zásad, které tvoří základ této ideologie. Liberalismus není rigidní pojem, ale stále prochází proměnami. Pro potřeby práce je v další podkapitole popsána levicovější odnož liberalismu a to sociální liberalismus a následně neo-liberalismus, který měl na západoevropský prostor také výrazný dopad. Toto téma není v této kapitole zpracováno detailně, ale jsou zde uvedeny fenomény, které Libdem a FDP ovlivňovaly. Tuto kapitolu není možné brát jako kompletní shrnutí dějin liberalismu.

Ve třetí kapitole se nachází rozbor volebních systémů v obou sledovaných zemích. Volební systém má velký vliv na systém stranický a z velké části určuje pozici politických stran. Zejména to platí u FDP a Libdem, které jako strany zůstávají až za formacemi, které dominují na pravici nebo levici politického spektra. Jejich pozice je do značné míry volebním systémem determinována. Práce se zde zaměřuje pouze na celostátní úroveň, přesněji na volební systém a výsledky voleb do dolních sněmoven v obou sledovaných zemích, kde leží hlavní centrum politické moci obou států.

Čtvrtá kapitola se zabývá historickým srovnáním zkoumaných liberálních stran. Tato kapitola obsahuje primárně srovnání od roku 1945 po současnost, ale v první podkapitole je nastíněn stručně i původ liberálních stran a jejich předválečný vývoj. Další podkapitoly jsou děleny převážně na období zahrnující dvě desetiletí vývoje a Libdem i FDP jsou zde přímo srovnány, prostřednictvím určitých aspektů, které ovlivňovaly jejich vývoj. Tedy zde není detailně popsán historický vývoj, ten lze najít v publikacích, které jsou v této práci využity.

Pátá kapitola je nejobsáhlejší a jsou zde sledovány programy FDP a Libdem a analyzovány příčiny rozdílných politických priorit a zkoumání odlišné pozice v rámci ideologické orientace. Prostřednictvím umístění stran na pravo-levé škále a zdůrazňování vybraných priorit z programových prohlášení, jsou zkoumány ideové rozdíly mezi oběma stranami. Nejsou zde uvedeny všechny aspekty programů politických stran, ale ty, ze kterých vyplyne inklinace strany k levicovějšímu pojetí liberalismu nebo pravicovějšímu, který se spíše blíží klasické koncepci této ideologie.

Detailní analýza volebních programů obou stran by byla velice časově náročná a neadekvátní k rozsahu a charakteru práce. Z toho důvodu bude použita, jako primární datový zdroj, metodika vyvinuta Manifesto Research Group, která bude nápomocna pro určení programových priorit obou stran a také jejich ideologické orientace. Manifesto Research Group vyvinulo výše zmíněnou metodiku CMP. Pro pochopení funkce CMP

je využita práce Otto Eibla, který ve své disertační práci „*Issues v české politice*“ velice dobře s daty pracuje a vysvětluje principy, na kterých CMP funguje. Tato práce byla užitečná i z toho důvodu, že autor zde cituje články, jejichž přečtení přispělo k pochopení různých omezení, které práce s touto metodikou má, což je také důležité uvést.

V teoretické části práce vychází z knih Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky „*Teorie politických stran*“ a z „*Volby a politické strany*“, jehož je autorem Michal Klíma. Jeho dílo je taktéž použito v kapitole zabývající se volebními systémy. Obě knihy byly užitečné v tom, že velice dobře uvádějí do teoretických základů, která jsou pro splnění cíle práce nezbytné. V kapitole zabývající se historickým srovnáním jsou v největší míře použity dvě publikace. V případě Libdem je to dílo autorů Andrew Russela a Edwarda Fieldhouse „*Neither Left Nor Right: The Liberal Democrats and the electorate*“, které zachycuje historii a vývoj Libdem do roku 2005. V případě německého prostoru je to kniha s názvem „*Liberalism and Liberal Parties in the European Union*“, konkrétně kapitola věnována FDP od autora Ferdinanda Muller-Rommela s názvem „*The F.D.P in Germany: small but beautiful*“, kde je zachycena historie FDP i předválečné období, kdy jsou popsány liberální strany, které předcházely vzniku FDP. Obě liberální strany a jejich vývoj je velice dobře zmapován a publikací existuje velké množství. Zbylé zdroje jsou využity především pro zpřesnění situace a okolností, které ovlivňovaly FDP i Libdem a nejsou v práci využívány tak často, jako dvě výše zmíněné publikace.

Dalším datovým zdrojem jsou volební výsledky a počet získaných mandátů ve volbách proběhnuvších od roku 1945 do současnosti, které budou použity pro porovnání míry podpory obou uskupení. Tato data jsou poměrně lehce dohledatelná. V případě voleb ve VB jsou použita data ze serveru „*UK political info*“, který se zaměřuje primárně na britskou politiku. V případě údajů ze SRN práce vychází z dat dostupných na serveru „*Electionresources*“, který je zaměřen obecně, ale data z německých voleb jsou zde předkládána kompletně a bez omezení, které by mohlo být způsobeno obecnějším zaměřením. Existuje více zdrojů, které umožňují přístup k výše zmíněným datům, ale dva zmíněné servery, zabývající se volbami a jejich výsledky, byly vybrány, díky tomu, že data předkládají ve srozumitelné formě. Pro vysvětlení postojů strany jsou využívána prohlášení vedoucích činitelů stran a vyjádření lidí se stranami nějak spjatých, to především v případě Libdem. Pro Libdem jsou tyto zdroje důležité, protože

osvětlují snahu o změnu volebního systému a dávají tak najevo tlak, který strana v tomto ohledu vyvíjí.

Práce si bere za úkol především srovnání. Nemá být pojmána jako detailní zdroj informací o obou uskupeních, ty lze dohledat v literatuře, která je zde použita. Hlavním úkolem je hledat rozdílné aspekty u obou liberálních stran a dokázat jak výchozí podmínky ve formě volebního systému a odlišného historického vývoje strany ovlivňují a jak se to odráží v jejich programových prioritách.

1 Teoretické vymezení a metodika

V této úvodní kapitole budou rozebrány teoretická východiska pro práci a definovány pojmy, které budou využity v práci. Zároveň bude popsána relevance srovnání dvou výše zmíněných stran, která vychází z typologie stran, založené na ideologii. V druhé podkapitole je nastíněna metodika CMP, která je nezbytná pro pochopení závěrů v poslední kapitole.

1.1 Politické strany a stranické rodiny

Výzkum politických stran se snahou o teoretické uchopení tohoto fenoménu je v politické vědě častý a této problematice se věnuje mnoho významných autorů. Přesto je tato oblast výzkumu vystavena kritice. V politologii neexistuje shoda v tom, jak definovat politické strany, každý autor definuje fenomén politické strany jinak a z rozdílného úhlu pohledu za použití odlišného způsobu (Klíma 1998: 14). Pro potřeby této práce je dostačující „*minimální definice*“, kterou představil italský politolog Giovanni Sartori, ten definuje politickou stranu jako: „*politickou skupinu, jež se účastní voleb a jež je jejich prostřednictvím schopna umístit své kandidáty do veřejných úřadů*“ (Sartori 1976: 64). S určitostí lze říci, že FDP i Libdem pod tuto definici spadají.

Součástí teorie politických stran tradičně bývají nejrůznější typologie a klasifikace, které se pokoušejí vymezit základní rozdíly mezi politickými stranami a vytvořit univerzální formu, podle které by se strany daly ideálně uspořádat do skupin nebo přiřadit k ideálně typickým vzorům (Fiala, Strmiska 1998: 76). Vzhledem k zaměření práce je nejlepším dělením klasifikace, která vychází z ideologického a programového zaměření politických stran, protože FDP i Libdem vycházejí ze stejných principů. Nejrespektovanější ideově-programatickou typologií je ta, která byla představena Klausem von Beymem, který politické strany rozdělil do ideologických rodin. Beyme svou typologii opřel o historický vývoj, tedy sledoval vývoj stran od jejich počátků a na tomto základě své rozdělení založil (Fiala, Strmiska 1998: 89). To je velice důležité, protože historickým přístupem bylo zamezeno tomu, že jeho typologie bude znehodnocena vývojem politických stran, který souvisel odideologizováním jejich politiky. To znamená, že jeho typologie je platná i dnes a lze ji použít na námi sledované subjekty.

K. von Beyme politické strany dělí do devíti rodin, dle ideologické příslušnosti: První liberální a radikální strany, druhé konzervativní strany, třetí socialistické a sociálně demokratické strany, čtvrté křesťansko-demokratické strany, páté komunistické strany, šesté rolnické strany, sedmé regionální a etnické strany, osmé krajně pravicové strany, deváté ekologické strany (Beyme 1982: 43). FDP i Libdem lze zařadit do první zmíněné stranické rodiny a to mezi radikální a liberální strany. Ideová východiska a předpoklady programové profilace budou popsány v samostatné kapitole zabývající se ideologií liberalismu jako takovou a jejími historickými proměnami.

1.2 Metodika výzkumu (CMP)

Existuje mnoho možností jak analyzovat programy politických stran a určovat jejich pozici na pravo-levé škále politického spektra. V této práci bude použita metoda kvantitativní a to konkrétně metoda kódování, která byla vyvinuta „*Manifesto Research Group*“. Mezi její kladné stránky patří to, že je možné tuto techniku využívat i zpětně. Je tedy možné zjišťovat názorovou orientaci a priority stran nezávisle na čase (Mikhaylov, Laver a Benoit 2009: 495).

Textů s politickým obsahem je produkováno velké množství. Zejména jeden typ dokumentů se těší oblibě a to předvolební program. Ten je chápán jako závazný dokument, který o straně vypovídá. (Eibl 2011: 69). Programy jsou v metodice CMP zpracovávány jednotlivci, kteří podle předem připravených podkladů rozdělují programy do tematických oddílů. Následně analyzují text a v závěru je získán datový soubor, jenž lze využít ve výzkumu (Bara, Budge, Volkens 2009: 237). Pro práce, které si berou za cíl srovnání stran, je tato metoda takřka ideální.

Na základě výsledků kódování lze určit umístění strany na pravo-levé škále. K tomu slouží index RILE. Tento index je vytvořený z 26 kategorií, 13 je určených pro pravici a 13 pro témata levice (Bara, Budge, Volkens 2009: 239). Zjednodušeně lze říci, že výsledné číslo může nabývat kladné nebo záporné hodnoty² a maximální hodnoty jsou 100 a -100. Hodnota -100 je ideálně levicová strana a hodnota 100 je ideálně pravicová strana, ale tak vysokých hodnot v reálném užití strany zdaleka nedosahují. Samotná skupina CMP pak RILE považuje za svůj hlavní úspěch (Budge et al citován in Eibl. 2011: 74).

²Např. KSČM v roce 2006 nabývá hodnoty -22,2

Dosud byly zmiňovány pouze kladné stránky této metody, ale má i mnohé zápory a vzbuzuje velké množství kritických ohlasů. Ideální metodou by byla vlastní analýza programových dokumentů, ale díky velkému časovému záběru práce a omezenému rozsahu není možné tento způsob výzkumu využít. Vlastní analýza programových dokumentů spočívá ve studiu všech programových dokumentů, které byly zhotoveny k příslušným volbám v obou zemích. Autor si je všech omezení vědom.

První a nejvýraznější limit této metody je, že až příliš spoléhá na lidský faktor a to především na osobu kodéra, který primárně data zpracovává a z toho vyplývá, že výsledky mohou být vnímány jako subjektivní. Doporučení pro zlepšení CMP metodiky je, že by na analýze programových dokumentů mělo spolupracovat více než jedna osoba, tedy skupina, která po vzájemném porovnání svých výsledků vytvoří závěry, které budou přesnější, než ty aktuální. Dalším problémem je, že CMP se zabývá programovými dokumenty, které nedokáží postihnout reálné působení stran v politice (Benoit, Laver, Mikhaylov 2007: 3). Volební program je v zásadě sebeprezentací strany. Dává nám signál, jaká by politická strana chtěla být a ne jaká doopravdy je. Tento problém je nejviditelnější, pokud strany působí v koalici, kde jsou nuceny dělat programové ústupky a přistupovat na kompromisy. To je ještě zesíleno, pokud jsou strany menší a tedy jsou v pozici slabšího koaličního partnera. To je případ FDP i Libdem. Přes všechnu kritiku jsou závěry a data z CMP používána mnoha autory v české i světové politické vědě. Reálné působení stran v politice je v práci, ale částečně popsáno v kapitole, která se zabývá srovnáním historického vývoje.

2 Ideologie liberalismu

Pro pochopení širší liberální ideologie je nezbytné popsat její kořeny, což je využito zejména v poslední kapitole, kde je prostřednictvím metodiky CMP určeno, která strana se blíží více k jednomu ze dvou základních pojetí liberalismu zmíněných v druhé podkapitole. Tato kapitola uvádí liberalismus jako ideologii, která stojí na jednotných základech, ale v průběhu času se výrazně proměňuje.

2.1 Kořeny liberálního myšlení

Liberalismus je pojem, který je přítomen v západoevropské politice prakticky od počátku budování moderních politických systémů. Klasická liberální tradice v politickém myšlení je primárně zaměřena, i když ne pouze, na pravidlo neporušovat individuální svobody (Mack 2009: 4). Jednotlivec a svoboda jsou dva nejzásadnější pojmy liberalismu. Ze zásady, mít právo na svobodné konání, které neomezuje svobody druhých, vycházejí zakladatelé liberálního myšlení, mezi které patří například John Locke a John Stuart Mill. Ti ve svých dílech, mimo jiné, prosazovali myšlenku, že by stát nebo jiná autorita měla sloužit k ochraně práv jednotlivce a mimo to, by neměla zasahovat do jeho života. To je výrazný rozdíl, který liberalismus odlišuje od ideologií konzervatismu a socialismu.

Kromě svobody jednotlivce je v sociální rovině také důležitá rovnost jedinců (Mack 2009: 3). To je důležitější bod, než svoboda, která v neomezené míře může vést až k anarchii. Představa klasického liberalismu o svobodě je ideální a bylo by těžké si představit společnost, která by fungovala takovým způsobem, ale rovnost jedinců je, zejména před zákonem, základem západních demokracií a většinou nebývá stranami, které vycházejí z jiných ideologií zpochybňována³.

Pro potřeby práce je také nutné zmínit pohled klasických liberálů na ekonomickou sféru. Trh je úspěšný v distribuci statků a tak není nutné, aby vláda majetek dále přerozdělovala (Dimock, Narveson 2000: 58). Na rozdíl od rovnosti, která je v demokraciích vedoucími politickými silami v drtivé většině případů přijímána, tak názor, že svobodný a volný trh, neomezován regulacemi, je nejlepším řešením, není zcela akceptován a je prostorem pro politický boj. Ideově jinak zaměřené politické strany a mnoho ekonomických teoretiků prosazuje redistribuci zdrojů. Klasickou

³ Tím jsou myšleny strany, které uznávají demokratické principy a neprofilují se jako antisystémové.

liberální koncepci tržní svobody vidí jako anti-sociální a nevěří, že trh jako takový dokáže všechny uspokojit v dostatečné míře.

Liberalismus měl a má i další zásady, jako například svobodu vyznání a další (Kelly 2004: 102). Tyto hodnoty v západních demokraciích již nejsou tak aktuální, protože rovnost náboženství, zpravidla deklarována ústavou, je⁴ i v praxi dodržována, tedy pro současný a moderní liberalismus není tato otázka tak důležitá, jako pro liberály, kteří stáli u zrodu tohoto myšlenkového směru. Takovýchto bodů, které byly problémy v době vzniku liberálního myšlení a dnes nejsou tak důležitými, je více a svoboda vyznání je zde uvedena jako příklad.

Je důležité zmínit i pohled liberálů na instituce. Mnoho z význačných autorů podporovalo a prosazovalo republikánské a demokratické instituce, jako záruku svobody a rovnosti, ale například Alexis de Tocqueville neuznává rozdíl mezi absolutním monarchou a demokratickým vládnutím, protože i v demokratickém zřízení je dána institucím autorita, která je schopna potlačit svobodu jedince (Tocqueville citován in Bobbio 2005: 54). V rovině institucionální nelze s určitostí říci, že by klasický liberalismus preferoval a výrazně prosazoval demokracii a s ní spojenou širokou participaci občanů na státní moci.

Liberalismus je spíše postaven na hodnotách abstraktních a to je důvod, proč se liberální ideologie v průběhu svého vývoje měnila a je rozdílně vnímána v různých částech světa. Základem jsou ale výše zmíněné hodnoty, na kterých liberální myšlení stojí.

2.2 Liberalismus v proměnách času

Liberalní ideologie procházela a prochází mnoha proměnami. „*Nejednoznačnost konceptu liberalismu je způsobena, provázaností s dějinným vývojem*“ (Badger 2011: 29). Předchozí kapitola byla věnována klasickému liberalizmu, jako východisku pro liberalismus jako celek, ale liberální ideologie se proměňovala a vyvíjí se dále. O FDP nebo Libdem rozhodně nelze říci, že ve všech aspektech navazují na klasický liberalismus. Proto je nutné vysvětlit významy, kterých tento pojem v průběhu času nabýval.

⁴např. Listina základních práv a svobod

Největší odchýlení od klasického liberalismu přinesl sociální liberalismus, který do jisté míry popíral dogma trhu bez regulací. V ekonomické rovině se program této odnože blížil spíše levici. Sociální liberalismus je založen na redistribuci zdrojů a politice, která podporuje zaměstnanost. Strany, jejichž program je možné považovat za sociálně-liberální, většinou prosazují investice do vzdělání a do sociální oblasti, přičemž jejich politika je založena na společném dialogu se zaměstnanci, většinou zastoupenými odbory a zaměstnavateli, tedy korporacemi (Bortis 2009: 2).

Tento fenomén ovlivnil ve velké míře liberální strany, mezi nimi i Libdem a FDP. V liberálních stranách se velice často vytvořila a stále se tvoří dvě křídla. Liberálové, kteří se blíží spíše klasickému pojetí a liberálové, kteří mají blíže k sociálnímu pojetí liberalismu. Tento fakt na jedné straně způsobil v těchto stranách rozkol, ale na druhou stranu díky názorové pluralitě a opuštění ekonomických zásad, které jsou v pojetí klasické liberální ideologie velmi pravicové, získaly tyto strany větší koaliční potenciál a umožnilo jim to se častěji zapojovat do vládního působení. V případě stran, kterými se zabývá tato práce, to je především případ FDP.

Sociální liberalismus byl nahrazen neo-liberalismem, který tvořil protiklad hodnotám sociálního liberalismu, zejména v náhledu na ekonomiku. Neo-liberalismus je radikální forma liberalismu, která je klasickými liberály odmítána, protože důraz na ničím neomezené tržní jednání potlačuje rovnost práv jedinců. Na první pohled se může zdát, že neo-liberalismus je návrat ke klasickému liberalismu a k prosazování volného trhu zcela bez regulací, což je do jisté míry pravda, ale neo-liberalismus klade důraz na úspěch jedince ve společnosti, který je umožněn pouze jeho schopnostmi a už neklade velký důraz na svobodu a práva ostatních. Neo-liberalismus není mnoha autory považován za celistvou ideologii, ale spíše za ekonomické učení (Lie, Thorsen 2000: 16).

Paradoxem je, že neo-liberalismus přijaly pod vedením Margaret Thatcher a Ronalda Reagana strany, které byly a jsou považovány za konzervativní. Fenomén neo-liberalismu ovlivnil více Libdem, jelikož Conservative Party (Cons) přijala v 80. letech minulého století ekonomický pohled, založený na neo-liberálních principech. Převzali jeden ze základů liberálního myšlení a to důraz na volné tržní hospodářství. Libdem tedy ve své programatice musela na tento jev reagovat a nějak se vůči němu vymezit.

Liberalismus prošel více proměnami a jeho vnímání se liší i geograficky, ale dvě výše zmíněné proměny liberálního myšlení ovlivnily prostor západní Evropy po roce

1945 nejméně a tím měly vliv i na FDP a Libdem, které na tyto podněty byly nuceny reagovat.

3 Srovnání vlivu volebních systémů na reprezentaci Libdem a FDP

V této kapitole jsou popsány volební systémy v obou sledovaných zemích, což je součástí celkového politického systému, který zvláště Libdem a FDP výrazně ovlivňuje, jakožto strany, které nejsou v systému dominantní. Kapitola je psána způsobem, který je pro popis volebních systémů výhodnější, tedy ne přímým srovnáním. V prvních dvou podkapitolách je popsáno, jak jednotlivé systémy přímo ovlivňují sledovaná uskupení. V závěrečné podkapitole je obsaženo přímé srovnání.

3.1 Britský volební systém a Libdem

Ve VB je používán relativně většinový volební systém s jednomandátovými obvody. Je to velice jednoduchý volební systém, kdy kandidát, který zvítězí ve volebním obvodu, získá mandát a ostatní hlasy propadnou. To způsobuje, že většina voličů v některých obvodech není často reprezentována (Klíma 1998: 206). To je velice důležitý aspekt, který ovlivňuje Libdem velkou měrou, protože v obvodech většinou zvítězí zástupci dvou velkých stran. Liberálové, jako třetí největší politické uskupení i přesto, že dosahují slušných výsledků, nedosahují na mandáty.

Tento problém je ještě zesílen tím, že britský volební systém je ovlivňován fenoménem „*taktického hlasování*“. To v praxi znamená, že voliči předem kalkulují s dopady relativně většinového volebního systému a nehlasují upřímně, proto volí tak, aby jejich hlas v konečném důsledku nepropadl (Klíma: 1998: 206). Tento problém výrazněji dopadá na menší strany.

Relativně většinový volební systém má i kladné stránky a to zejména výše zmíněnou jednoduchost a personalizaci volby. To znamená, že voliči si nevybírají anonymní osobnost, která je na stranické kandidátce, ale strany jsou nuceny nominovat kandidáty, kteří voliče osloví (Sartori: 2011: 66). To je šance i pro Libdem, která může nevýhody systému vyvážit výběrem kvalitních kandidátů.

Dalším kladem, je i teritoriální zastoupení a to, že díky jednomandátovým obvodům, jsou reprezentovány menší obvody konkrétními osobnostmi, které byly zvoleny na konkrétním místě. Další výhodou je to, že relativně většinový systém přispívá k tvorbě jednobarevných vlád a eliminuje nutnost uzavírat po volbách koalice (Sartori 2011: 66–67). To je výhodou především pro politickou stabilitu zemí, které tento systém používají, ale pro britské liberály jako třetí stranu, je to nevýhodné.

Ale i přes určité pozitivní aspekty je volební systém největší překážkou Libdem k dosažení větších úspěchů a jsou si toho jako strana vědomi. V roce 2010 leader Nick Clegg v projevu vztahujícím se k reformě politiky prohlásil, že jako strana budou prosazovat systém alternativního hlasování, který dá občanům větší možnost výběru a přinutí poslance pracovat tvrději, aby získali hlasy voličů (Clegg 2010). Systém alternativní volby je Libdem dlouhodobě prosazován. Z toho jasně vyplývá, že britští liberálové jsou s relativním většinovým systémem nespokojeni a jako na třetí stranu na ně dopadají záporné britského volebního systému, které nejsou vyváženy jeho klady.

V roce 2011 proběhlo referendum, které mělo rozhodnout, zda bude ve VB zaveden systém alternativního hlasování. Změna volebního systému byla odmítnuta 67,90 %⁵ voličů. Oficiální pozice Libdem byla podpora pro změnu systému⁶ a stále ji podporují, jelikož by mohli změnou jen získat.

Pro dokreslení situace je nutné podívat se na volební výsledky, kterých britští liberálové dosahovali od roku 1945, aby byl vidět vliv volebního systému a bylo možno srovnávat voličskou podporu s FDP. V tabulce č.1 jsou uvedena data, která mají za úkol dokumentovat voličskou podporu britských liberálů a to prostřednictvím tří sledovaných údajů. Za prvé je důležité procento voličů, kteří Libdem ve volbách dali svůj hlas. Za druhé kolik strana získala mandátů, tedy jak byly hlasy proměněny v reálnou politickou sílu. Třetí údaj je nejdůležitější a ukazuje kolik procent z celkového počtu křesel, která byla ve volbách k dispozici, strana obsadila. Tento údaj je v tabulce č. 1 i zvýrazněn.

⁵ Tento údaj je 67,90 % ze všech voličů, kteří se voleb účastnili. Proti bylo 32,10 % voličů. Výsledky dostupné z: <http://www.electoralcommission.org.uk/elections/results/referendums/uk>.

⁶ „*Yes campaign*“, údaje o kampani dostupné z: http://www.libdems.org.uk/links_AV.aspx.

Tabulka č. 1: Srovnání volebních výsledků Liberálů/Aliance/Libdem ve volbách od roku 1945 po současnost

Volby	1945	1950	1951	1955	1959	1964	1966	1970	1974
Zisk v %	9	9,1	2,5	2,7	5,9	11,2	8,5	7,5	19,3
Mandáty	10	9	6	6	6	9	12	6	14
% ze všech mandátů	1,6	1,4	1	1	1	1,4	1,9	1	2,2

Volby	1974	1979	1983	1987	1992	1997	2001	2005	2010
Zisk v %	18,3	13,8	25,4	22,6	18,3	16,8	18,3	22	23
Mandáty	13	11	23	22	20	46	52	62	57
% ze všech mandátů	2	1,7	3,5	3,4	3	7	7,9	9,6	8,8

Zdroj: UK political info, zisk % ze všech mandátů vypočten autorem

Z výše uvedených údajů vyplývá, že liberálové ve VB proměňují své volební výsledky v nižší počet mandátů a tak mají nižší politickou váhu. To je zřetelné zejména od počátku 80. let, kdy jejich podpora stoupá a počet mandátů výrazně neodpovídá počtu voličů, kteří je volili. Ze zmíněných výsledků vyplývá, že britští liberálové nejsou dostatečně reprezentováni, což je problém pro stranu jako takovou i pro voliče, jejichž hlas zůstane nevyužit. Díky menším volebním obvodům, které jsou spjaty s relativně většinovým volebním systémem, je důležitá i koncentrace voličů. Cons i Labour party (Labour) mají v určitých obvodech své jasné pozice, ale volební podpora liberálů je rozprostřena po celé zemi, tak nejsou schopni své jednotlivé kandidáty umisťovat do parlamentu. Z těchto dat je zřetelné, že snahy ze strany liberálů o změnu volebního systému jsou opodstatněné a jako třetí síla v britské politice mají horší výchozí pozici.

3.2 Německý volební systém a FDP

V Spolkové republice Německo se používá poměrně složitý volební systém, který se zde ustavil díky okolnostem poválečného vývoje, přesněji rozdělení SRN vítěznými mocnostmi. Stejně jako v případě VB bude popsán německý volební systém do Spolkového sněmu. Voliči v SRN disponují dvěma hlasy. První hlas přidělují kandidátovi jako jednotlivci a část mandátů je přidělována stejně jako ve VB, tedy

funguje na principu relativně většinového volebního systému. Druhý hlas je přidělován stranám, které předkládají přísně vázanou kandidátní listinu, která je charakteristická pro poměrný volební systém. První jsou známy výsledky poslanců, kteří jsou zvoleni v jednomandátových obvodech a následně jsou představeny výsledky z kandidátních listin. V jednomandátových obvodech mají větší úspěch zpravidla větší strany a menší strany získávají podporu zejména v poměrné části. Podíl hlasů, ze jmenných seznamů a kandidátních listin je rozdělena na poloviny. Poměr 50:50 je určující, protože vede k tomu, že systém i přes většinové prvky v konečném důsledku přináší proporční výsledky (Klíma 1998: 235). Proporcionalita volebního systému je velice důležitá, protože FDP jako menší strana získává drtivou většinu svých poslanců do Spolkového sněmu prostřednictvím kandidátních listin a tento trend pokračuje.

Pro FDP je také důležitá 5% uzavírací klausule, která je zejména v současné době pro stranu velice nevýhodná, protože aktuálně se její preference této hodnotě přibližují a hrozí, že by po dalších volbách kandidáti FDP vůbec nezasedli ve Spolkovém sněmu. Uzavírací klausule podporuje stabilitu a snižuje počet stran ve sněmovně (Klingemann, Wessels 1999: 5).

V tabulce č. 2, stejně jako v případě britských liberálů, je nutné představit volební výsledky, kterých dosahovala FDP. Díky historickým okolnostem proběhly první poválečné volby v Německu v roce 1949. Volby neprobíhaly souběžně s VB, ale pro porovnání volebních výsledků a představu jak jsou strany ovlivňovány volebním systémem, to není nutné.

Tabulka č. 2: Srovnání volebních výsledků FDP ve volbách od roku 1945 po současnost

Volby	1949	1953	1957	1961	1965	1969	1972	1976	1980
Zisk v %	11,9	9,5	7,7	12,8	9,5	5,8	8,4	7,9	10,6
Mandáty	52	48	41	67	49	30	41	39	53
% ze všech mandátů	13	9,5	7,9	12,9	9,5	5,8	7,9	7,5	10,2

Volby	1983	1987	1990	1994	1998	2002	2005	2009
Zisk v %	7	9,1	11	6,9	6,2	7,4	9,8	14,6
Mandáty	34	46	79	49	43	47	61	93
% ze všech mandátů	6,5	9,9	12	7,3	6,4	7,1	10,2	15,6

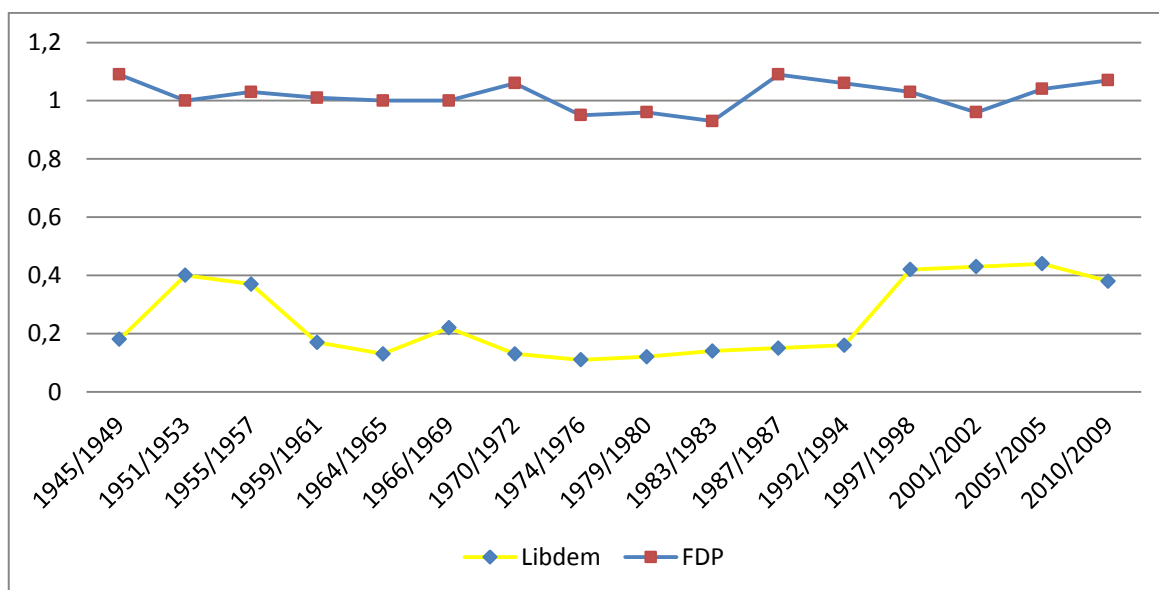
Zdroj: Electionresources.org, zisk % ze všech mandátů vypočten autorem

Z výše uvedených dat vyplývá, že FDP je zastoupena více proporcionálně a její volební výsledky jsou odpovídající podpoře voličů. Nepoměr mezi počtem křesel a podílem z celkového počtu mandátů v roce 1990 je způsoben tím, že v roce 1990 se díky znovusjednocení Německa navýšil počet poslanců ve Spolkovém sněmu, z toho důvodu FDP s vyšším počtem svých poslanců nezvýšila své zastoupení.

3.3 Srovnání vlivu volebního systému na reprezentaci Libdem a FDP

Je zřetelné, že FDP dosahovala v minulosti lepších výsledků a většího vlivu v reálné politice, než britští liberálové, kteří svou voličskou základnu začali rozšiřovat zejména na počátku 70. let. Lepší výchozí pozici a postavení má jednoznačně FDP. To lze dokázat indexem reprezentace⁷, který určuje míru proporcionálního zastoupení u politických stran a shrnuje výsledky, které byly nastíněny ve dvou předchozích podkapitolách. Index reprezentace je počítán vydělením počtu křesel v procentech, počtem hlasů v procentních bodech, které strana získala. Pro výslednou hodnotu je důležité číslo jedna. Pokud je hodnota větší než jedna, tak je strana nadreprezentována a logicky pokud je hodnota menší než jedna, tak je strana podreprezentována. Hodnoty jsou uvedeny v grafu č. 1.

Graf č. 1: Hodnoty indexu reprezentace pro Liberály/Alianci/Libdem a FDP od roku 1945 po současnost

Zdroj: UK Political Info/Electionresources.org, index reprezentace vypočten autorem

⁷ Index reprezentace je dán poměrem procenta mandátů (s) ku procentu hlasů (v) stejné strany: $A=s/v$ (Lebeda 2006: 902).

Pro lepší představu a přesné zobrazení hodnot indexu reprezentace, jsou data seřazena v tabulce č. 3. Zde jsou představena kompletní data i pro vynechané volby, které nejsou v grafu č. 1.

Tabulka č. 3: Hodnoty indexu reprezentace pro Liberály/Alianci/Libdem a FDP od roku 1945 po současnost

Volby	1945	1950	1951	1955	1959	1964	1966	1970	1974
Index rep. Libdem	0,18	0,15	0,40	0,37	0,17	0,13	0,22	0,13	0,11
Volby	1974	1979	1983	1987	1992	1997	2001	2005	2010
Index rep. Libdem	0,11	0,12	0,14	0,15	0,16	0,42	0,43	0,44	0,38

Volby	1949	1953	1957	1961	1965	1969	1972	1976	1980
Index rep. FDP	1,09	1,00	1,03	1,01	1,00	1,00	1,06	0,95	0,96
Volby	1983	1987	1990	1994	1998	2002	2005	2009	-
Index rep. FDP	0,93	1,09	1,09	1,06	1,03	0,96	1,04	1,07	-

Zdroj: UK Political Info/Electionresources.org, index reprezentace vypočten autorem

Z výše uvedených výsledků v tabulce č. 3, které byly získány výpočtem indexu reprezentace, vyplývá, že britští liberálové jsou výrazně podreprezentováni, zatímco u FDP hodnoty převyšují číslo jedna, což znamená, že FDP je reprezentována dostatečně a v mnoha případech byla i mírně nadreprezentována, tedy FDP je dána i větší váha v reálné politice. To je dokumentováno tím, že FDP se přímo podílela na vládě v koalici s vládnoucí stranou 12 krát, zatímco Libdem se poprvé od roku 1945 dostala k moci až po posledních volbách v roce 2010. Libdem je možné, už po porovnání míry reprezentace, určit jako stranu opoziční a FDP je stranou, která častěji přijímá vládní odpovědnost. Tento výrazný rozdíl není způsoben vyšší podporou FDP, ale je způsoben přímo volebním systémem.

FDP měla dlouhou dobu postavení „*pivotální strany*“⁸, z čehož výrazně těžila. To bylo přerušeno v 80. letech, kdy na německou politickou scénu vstoupila Strana

⁸ Politická strana, která je nezbytná pro utváření koalic. Většinou jsou to strany menší (Abedi, Siaroff 2010).

zelených a stala se konkurenční menší stranou ve stranickém spektru. Britský volební systém je více rigidní a díky jeho účinkům je velice nepravděpodobné, že by v britském stranickém systému nějaké uskupení získalo stejnou podporu jako Libdem.

V průběhu srovnání lze sledovat jeden výrazný trend a to, že Libdem je reprezentována čím dál tím více proporcionálně, ale přesto ani zdaleka nedosahuje hodnot FDP, které v určitých letech také znamenaly podreprezentaci. V posledních letech lze FDP považovat za mírně nadreprezentovanou, což bylo přerušeno pouze na přelomu 70. a 80. let a v roce 2002.

Výrazným rozdílem je přítomnost 5% uzavírací klausule, která je tradiční součástí německého volebního systému. FDP s ní musí počítat a možnost, že by její zástupci nezasedli v parlamentu, jí ohrožuje. Pokud by stejné pravidlo platilo i ve VB, tak by liberálové v letech 1951 a 1955 vůbec nezasedli ve sněmovně a tím by se stali mimoparlamentní stranou.

Tento výrazný rozdíl mezi volebními systémy ovlivňuje i programatiku Libdem, která klade velký důraz na reformu volebního systému a ve svém programu a prohlášeních vedoucích činitelů se zaměřuje i na ostatní specifika britského politického systému, jako například na prosazování psané ústavy (Clegg 2010). Libdem si je vědoma toho, že ji relativně většinový volební systém znevýhodňuje a obecně se snaží politický systém více přiblížit kontinentální Evropě. Nejviditelnější byla jejich snaha před referendem o reformě volebního systému, kdy jako strana výrazně prosazovala jeho zavedení. Vedli kampaň pro jeho zavedení s názvem „*Yes campaign*“. Z hlediska FDP není reforma volebního systému prioritou.

Rozdílnost výchozích pozic má i další vliv na následnou politiku obou stran. Díky tomu, že britský volební systém směřuje k stavu, že z voleb vycházejí většinou jednobarevné vlády, tak liberálové nebyli nuceni přijímat vládní odpovědnost a ve svých kampaních nemuseli reagovat na své vládní působení. To FDP byla nucena často své programy a vyjádření svých činitelů přizpůsobovat s ohledem na minulou nebo budoucí koaliční spolupráci.

Obě strany mají rozdílné výchozí podmínky, které je ovlivňovaly od roku 1945 a ovlivňují je i dnes. Volební systém je proměnná, která FDP a Libdem determinuje velmi výrazným způsobem. Je to způsobeno jejich postavením jako třetích stran ve stranickém spektru.

4 Historické srovnání

Tato kapitola je psána jako přímé srovnání historického vývoje, který je rozdělen na podkapitoly, dle časových období. Není to detailní popis, ale jsou vybírány ty oblasti, které vývoj stran ovlivňovaly a je možné je srovnávat. V této kapitole není závěrečné srovnání, ale celá tato část je přímým srovnáním.

4.1 Stručné historické srovnání před rokem 1945

Kořeny německého liberálního myšlení lze nalézt v tradičním liberalismu 18. století, který v roce 1848 vedl k mnoha nezdařeným revolucím (Muller-Rommel 2000: 85). V německém prostoru se objevovalo mnoho význačných liberálních myslitelů, ale stále navazovali na britské myšlení, které jak bylo zmíněno výše, je kolébkou liberalismu jako takového. Britští liberálové měli delší tradici a to nejen ve formě ideologie, ale i ve stranickém systému. Britští liberálové mají kořeny ve frakci, která byla pojmenována Whigové. Whigové nebyli stranou v pravém slova smyslu. Poslanci a osobnosti zastupovaly stranu ze své vlastní iniciativy a odpovídaly za sebe (Mitchell 2005: 1). Whigy je možné popsat jako zastánce názorového proudu, který reprezentoval liberální myšlení, ale ne zcela. Například známý autor Edmund Burke, který je považován za představitele konzervatismu, patřil do tábora Whigů. Tento jev je příčinou odlišného vnímání stranic v anglosaském prostředí, tedy ne jako pevné a strukturované platformy. Whigové se začali nazývat Liberální stranou v polovině 19. století.

V německém prostředí ve druhé polovině 18. století vznikly dvě strany, které je možné označit, jako liberální uskupení a to Deutsche Staatspartei, která reprezentovala spíše sociálnějším pojetí liberalismu a Deutsche Volkspartei, která reprezentovala spíše pravicejším pojetí politiky (Muller-Rommel: 2000: 85). Tady je vidět významná odlišnost. Liberální uskupení, v Německu byla rozdělena, na rozdíl od britského prostředí, kde liberální ideje prosazovala jedna strana. To vyplývá z výše zmíněné tradice, která byla ve VB přítomna.

Velkým zlomem pro liberály v obou zemích byla první světová válka. Pro britské liberály znamenala rozdělení strany. Ve straně v průběhu války vyvstaly dvě frakce, frakce Loyda George a skupina kolem Herberta Henryho Asquitha. Loyd George podporoval válečné snažení a blížil se spíše konzervativcům a Asquithovo křídlo tvořilo opozici, která tvrdila, že přílišná podpora války je proti liberálním

hodnotám. S pokračujícím válečným úsilím se rozpory mezi Loydem Georgem a Asquithovým křídlem stávaly hmatatelnější a silnější. V prvních poválečných volbách v roce 1918 dominovalo křídlo Loyda George a VB vycházela z války jako vítězná mocnost (Fieldhouse, Russel 2005: 18).

V Německu se po válce konstituovala Výmarská republika, jako demokratický stát. Díky chaotickému poválečnému vývoji, ale toto zřízení mělo od začátku malou šanci na úspěch (Bookbinder 1996: 27). Přesto to pro strany liberálního ražení mohla být šance, jak získat větší vliv, kterou, ale nevyužily. Jako nejvýraznější státotvorný činitel je obecně považována Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD). Liberalismus byl reprezentován Demokratische Deutsche Partei a Deutsche Volks Partei (Muller-Rommel 2000: 1). Obě tyto frakce v době pádu demokracie Výmarské republiky byly zdiskreditovány, jelikož podpořily nástup Adolfa Hitlera k moci. V meziválečném období britští liberálové oslabovali na úkor Labour a nejsilnější stranou se stala Cons, která byla nejčastěji u vlády (Fieldhouse, Russel 2005: 19).

Britští liberálové ztráceli své pozice jedné ze dvou nejsilnějších stran, ale vždy podporovaly demokratický vývoj, na rozdíl od německých představitelů liberálních stran. Obě strany udělaly v meziválečném vývoji chybu, že nezachovaly jednotu a to je oslabilo. V německém případě to bylo umocněno tím, že se liberálové zdiskreditovali podporou A. Hitlera, což znamenalo na mnoho let zastavení jejich činnosti. Britští liberálové existovali i v průběhu války, ale po válce nastoupili už jako třetí strana v britské politice.

4.2 Srovnání vývoje od roku 1945 do šedesátých let

Po roce 1945 byla FDP první ze čtyř politických stran, kterým bylo uděleno povolení okupačními silami v západní části Německa kandidovat a reprezentovat občany, společně s Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU), SDP a německými komunisty. To je důležité, jelikož stranický systém, který v německém prostředí vládl po celou druhou polovinu 20. století, byl do značné míry produktem okupační správy západních zemí. Strany měly fungovat jako prostředek sociální integrace německého národa (Muller-Rommel 2000: 85-86). Na rozdíl od VB, kde liberálové vstupovali do prostředí, kde existovala kontinuita s předválečným vývojem, tak FDP byla ustavena jako zcela nová strana, která spoluformovala demokratický systém v západní části Německa, což byla velká výhoda, kterou FDP proměnila v roce 1949 v dobrý volební

výsledek⁹. Liberálové byli po válce redukováni na marginální politickou sílu, která byla irelevantní jak v britském parlamentu, tak na lokální úrovni (Stevenson 1988: 21). A dlouho se nepodíleli na vytváření reálné politiky. To FDP v té době získala na dlouhou dobu pozici strany, která byla potřebná pro tvorbu koalic a přesto, že byla stranou třetí, tak se prostřednictvím koalic podílela na vládní politice. FDP profitovala z toho, že německý politický systém byl zaveden nově a nebyla zatížena aférami. Jeden faktor z předválečného vývoje, ale měl na FDP výrazný vliv a to vnitřní nejednotnost, kdy ve straně usilovaly moc dvě křídla a to křídlo levicověji orientované a křídlo pravicové (Muller-Rommel 2005: 88). U britských liberálů bylo personální pnutí způsobeno špatnými výsledky ve volbách (Stevenson 1988: 21). Britští liberálové se tak nezaměřovali na programatiku, což vyplývá z toho, že jim nebyla dána možnost účastnit se vlády.

Důležitým momentem pro FDP bylo, když v roce 1956 opustila koalici s CDU. Důvodem byla snaha CDU změnit volební systém, který by odstranil FDP z centrální politiky a část jejich poslanců opustila vládu a ti, kteří zůstali, se připojili k nově vzniklé platformě Freie Volkspartei (Muller-Rommel 2005: 89). Zde je možné vidět, že FDP si byla vědoma, že většinový systém by snížil jejich váhu a způsobil dominanci dvou velkých stran. Situace britských liberálů je opačná. Ti se stavějí proti volebnímu systému ve VB a usilují o jeho změnu ve svůj prospěch. FDP svým rázným vystoupením z koalice dala najevo svůj výrazný nesouhlas a přispěla k zachování volebního systému, který je pro ni výhodný. Dokázala překonat i rozdělení strany v celostátní politice. Sice utrpěla lehký pokles podílu hlasů ve volbách, ale udržela si svou pozici.

FDP také čelila jinému nebezpečí v tomto období a to, že se stane pouze formací, prostřednictvím, které bude větší koaliční partner uskutečňovat svou vlastní politiku a voliči přestanou vidět význam v její podpoře. Tento scénář FDP svým odmítnutím politiky CDU překonala a zajistila si svébytnou pozici. Britští liberálové stejný problém neměli a koaliční politika je díky podmínkám ve VB neovlivňovala prakticky vůbec.

Britští liberálové vstupovali do šedesátých let s optimismem, který přinášely reformní snahy nového předsedy Jo Grimonda, který nahradil v čele strany Clementa Daviese. Předseda J. Grimond byl úspěšný. Stranu oživil a reformoval. Libdem sice

⁹ Viz tabulka č. 2

nedosahovala výrazných výsledků, ale přežila jako třetí síla na politické scéně VB (Fieldhouse, Russel 2005: 26). FDP prošla také určitou reformou, ale způsobenou spíše okolnostmi jejich reálného politického angažmá. Strana získala pozici jistého moderátora politického dění (Muller-Rommel 2005: 89). To bylo způsobeno vystoupením z vlády, kdy FDP jednala společně se SPD o svém odporu proti změně volebního systému, čímž překonala svou jasně pravicovou profilaci, kterou v té době měla a otevřela si možnosti dalšího koaličního působení.

4.3 Srovnání vývoje od 60. let po 80. léta

V tomto období FDP dále spolupracuje CDU/CSU, což je strana, která se nachází na pravé straně politického spektra, ale FDP svou kampaní a prohlášeními dává najevo odpor proti předsedovi křesťanských demokratů Konradu Adenauerovi (Muller-Rommel 2005: 90). Přesto FDP nakonec do koalice vstoupila a byla nucena zmírnit svou rétoriku. Především to bylo způsobeno hrozbou velké koalice, která by FDP odstavila od moci a zmenšila by její vliv na minimum. Pokud britští liberálové byli jako třetí strana odstaveni od rozhodovacích pravomocí skrze volební systém ve VB, tak v Německu jako v poměrném systému hrozila, velká koalice CDU/CSU s SPD a FDP se musela snažit, aby k tomu nedošlo.

Pro FDP byl důležitý nástup nového kancléře Ludwiga Erharda. L. Erhard nepodporoval zásahy státu do ekonomiky a prosazoval principy volného trhu (Mierzejewski 2004: 32). Z toho vyplývá, že na rozdíl od K. Adenauera měla FDP s novým kancléřem daleko lepší vztahy a koaliční jednání bylo jednodušší, dá se říct, že L. Erhard prosazoval liberální politiku. Pokud jsou u britských liberálů v této době důležitá jména předsedů, kteří se zaměřovali na vnitřní reformu, tak FDP byla ovlivňována i postoji a chováním předsedů velkých stran a to je patrné ve změně přístupu L. Erharda po odstoupení K. Adenauera z postu kancléře. Dobré koaliční vztahy netrvaly dlouho. FDP nesouhlasila se strategií boje s ekonomickou krizí, která zahrnovala i zvýšení daní, které němečtí liberálové rezolutně odmítali a to vedlo k ustavení velké koalice CDU/CSU s SPD (Muller-Rommel 2005: 90). To bylo nutné, aby se FDP před voliči nezdiskreditovala. FDP získala prostřednictvím velké koalice do roku 1969 podobné postavení jako britští liberálové a nacházela se v opozici, bez reálného vlivu na politické dění.

U britských liberálů nebyly až tak důležité vztahy s předsedy Cons a Labour, ale museli uzpůsobovat svou politiku tak, aby získali voliče obou stran. Na konci předsednictví J. Grimonda se liberálové přiblížili více doleva a hledali společné cíle s Labour (Fieldhouse, Russel 2005: 27). Třetí strany v obou zemích byly a jsou ovlivňovány politikou velkých stran. V případě VB je hlavním faktorem, který museli britští liberálové upravovat, dle chování hlavních stranických uskupení, programatika a postoje, zatímco u FDP, jež je determinována koaličním jednáním, se přidává i vztah a reakce na kroky konkrétních osobností.

To, že se se FDP ocitla v opozici a v SRN byla ustavena velká koalice, má také specifické důvody. Ty jsou společné pro menší strany, které jsou nezbytné pro ustavování koaličních vlád. Zvláště CDU/CSU byla s koaliční spoluprací s FDP velice nespokojena a to ji vedlo k volbě, že raději bude spolupracovat s ideově více vzdálenou stranou, tedy SPD (Wolfrum 2008: 188). Fakt, že FDP je stranou, která se pravidelně účastnila koalic, na rozdíl od britských liberálů, není pouze pozitivním rysem.

V době velké koalice v FDP posílilo levicové křídlo a strana začala pracovat na vnitřní reformě a moderní a dynamické image (Muller-Rommel 2005: 91). Zde je vidět paralela s britskými liberály, kteří se snažili na přelomu 60. a 70. let o totéž a jejich program se posunul, také doleva. U FDP byl posun způsoben z více pragmatických důvodů, protože CDU/CSU byla zklamána ze spolupráce s FDP, tak němečtí liberálové potřebovali i ideová východiska pro budoucí spolupráci s vedoucí stranou na levici politického spektra a to SPD.

Koalice SPD a FDP, která trvala až do počátku 80. let nebyla bez problémů. FDP se posunula sice programově na levici politického spektra, ale v koalici vládly rozpory především v ekonomických otázkách, kdy stále přítomné křídlo pravicových liberálů, které spoléhalo na tržní síly a prosazovalo svůj ekonomický pohled na řešení krize (Muller- Rommel 2005: 94–95).

V polovině 70. let se britští liberálové dostali do koaličního vyjednávání. Po volbách v roce 1974, kdy byly výsledky velice vyrovnané, měla Cons zájem na tom, aby liberálové podpořili její kabinet. Měli možnost získat i vládní křesla, ale díky veřejné diskreditaci jejich předsedy, této šance nevyužili (Fieldhouse, Russel 2005: 28).

Je důležité, že v této době se britští liberálové stali relevantní politickou silou a byli potřebnými partnery pro dvě velké strany, což jejich pozici částečně přiblížilo FDP, která ale v této době spolupracovala s levicovou SPD. Do 80. let britští liberálové vstupují jako strana, která i za podmínek relativně-většinového volebního systému

má šanci hrát výraznější roli a FDP nastupuje jako strana, která je schopna být koaličním partnerem obou velkých stran a tím posiluje svoji pozici

4.4 Srovnání vývoje od 80. let po současnost

Britští liberálové svou spoluprací s britskou sociální demokracií, která byla nazývána Aliancí, započali v roce 1981 a vyvrcholila v roce 1983, kdy získala ve volbách velkou popularitu a skoro se svým volebním výsledkem vyrovnala Labour, která si udržela druhé místo, ale velice ji ohrozila a zpochybnila její pozici hlavní opoziční strany. Spojením se sociálními demokraty se liberálové posunuli doleva a tak se zaměřovali spíše na levicové voliče, tedy jejich úspěch nebyl ohrožením Cons, ale Labour. Díky britskému volebnímu systému neměli ve sněmovně příliš velký vliv (Fitz 2010: 5).

Pro FDP byla osmdesátá léta také přelomová, ale ne kvůli spoluprací s jinou stranou, jako v případě britských liberálů, ale z důvodu, že do zavedeného stranického systému vstupuje Strana zelených. To způsobilo, že FDP přestala být klíčovým členem při tvorbě koalic. V SRN vznikl systém, kdy Strana zelených a SPD tvořila alianci na levici politického spektra a FDP a CDU/CSU pravou stranu, tedy politicky systém SRN lze od té doby nazvat jako bipolární (Klingemann, Wessels 1999: 7).

FDP byla přinucena spíše okolnostmi být partnerem velké pravicové strany a doba, kdy měnila pozice, dle aktuální situace, skončila. FDP byla v konkurenčním postavení ke Straně zelených, jako levicové straně a britští liberálové si zvolili partnerství s levicovou stranou jako prostředek k získání lepšího postavení.

V době po velkém volebním úspěchu z roku 1983 se museli britští liberálové vyrovnat s fenoménem dvojího vedení, který byl způsoben spoluprací se sociálními demokraty. Vůdci obou stran se podíleli na vedení, ale byli u nich velké názorové rozdíly především v tom, kdo by byl ideálním partnerem, pokud by byl zablokovaný parlament a musela by vzniknout koaliční vláda. Vůdce liberálů preferoval labouristy a vůdce druhé strany konzervativce. Tento fakt je považován za jeden z nejnápadnějších faktorů, které způsobily to, že Aliance nedokázala zlepšit svůj výsledek¹⁰ nebo jej alespoň zopakovat. (Fieldhouse, Russel 2005: 32-33). FDP i přesto, že v historii nebyla nikdy zcela jednotná, se mohla opřít o stranické vedení, které určovalo její směr, tedy z personálního hlediska měla FDP lepší pozici.

¹⁰ Viz Tabulka č. 1

Další velkou změnou byl vznik liberální strany, jak ji známe dnes. Tedy v roce 1989 vznikla strana Libdem, která pod stejným jménem existuje i v současnosti (Fieldhouse, Russel 2005: 34). Pro FDP byla na počátku 90. let velká změna způsobena sjednocením Německa a jednáními o vytvoření jednotné strany, která by operovala i ve východní části. Jednání byla úspěšná a FDP se stala celoněmeckou stranou zastávající liberální hodnoty (Muller-Rommel 2005: 96). Ve volbách, které se udály po sjednocení, dominovala CDU/CSU a prostřednictvím ní také FDP jako koaliční partner a to z důvodu, že ekonomická politika těchto stran byla úspěšná. Ve východní části získala především CDU/CSU (Krieger 2005: 467). Pro FDP nebylo sjednocení Německa impulsem, aby rapidně zvýšila své volební zisky, to se týkalo především CDU/CSU, ale udržela si své pozice. To lze považovat za úspěch.

Pro FDP byl poválečný vývoj příznivý, když se stala jednou z prvních stran v západní části Německa, ale sjednocení, které vycházelo přímo z těchto okolností, podobně příznivý efekt nemělo. I VB se musela vyrovnávat s pádem komunistického bloku, ale britská politika pokračovala kontinuálně dál a s ní i vývoj, zatím definitivní podoby britských liberálů a to Libdem.

90. léta byla pro Libdem výrazně ovlivněna jedním mužem a to předsedou Paddym Ashdownem. V této části se práce příliš nezaměřuje na osobnosti, ale spíše na strany jako takové, ale toto jméno je důležité, protože ve své době výrazným způsobem určoval směřování strany. Projektem P. Ashdowna byla spolupráce s Labour v politickém boji proti nepopulární vládě Cons. P. Ashdown chtěl voličům nabídnout Libdem jako ne-socialistickou alternativu ke konzervativcům, v té době výrazně spolupracoval s Tony Blairem (Fieldhouse, Russel 2005: 40–41). Ovšem Libdem i přes úzkou spolupráci ve vládě po vítězství Labour a T. Blaira jako koaliční partner nezasedla.

Zde je vidět výrazný rozdíl. Každá ze stran, jak FDP, tak Libdem se přimkla k velké straně. FDP k tomu byla donucena okolnostmi a vývojem stranického systému v SRN, tedy k tomu byla spíše dotlačena, ale Libdem si sama vybrala svou profilaci, která se odrážela především v Ashdownově projektu.

Do nového tisíciletí tedy Libdem vstupuje jako strana, která se profiluje jako alternativa ke konzervativcům, která nevychází ze socialistických základů. Ve VB vládne levice v podobě Labour a T. Blaira. FDP nastupuje jako strana, která společně s CDU/CSU tvoří opozici vládě, kterou řídí levicová SPD. Pozice obou stran je v té době rozdílná, přestože předseda SPD a spolkový kancléř Gerhard Schröder bývá

přirovnáván T. Blairovi a to zejména z důvodu, že oba aplikují podobný styl sociálnědemokratické politiky (Mareš 2002). Tedy jedna strana podporuje moderní styl sociálně demokratické politiky a druhá je v opozici.

Po roce 2000 se obě strany neúčastní vlády. FDP z důvodu, že v roce 2005 vzniká velká koalice mezi CDU/CSU a SPD a Libdem, jelikož až do voleb 2010 vládne ve VB jednobarevná vláda Labour. Obě strany se dostávají k moci v podobný čas. V případě FDP je to rok 2009, kdy se FDP opět dostává do koalice s CDU/CSU a je obnoven model, který fungoval dříve. A Libdem se v roce 2010 stává koaličním partnerem britských konzervativců, protože ani jedna ze stran nezískala v britském parlamentu většinu křesel. Libdem se stále profiluje jako sociálně liberální strana, ale vláda T. Blaira se zdiskreditovala válkou v Iráku, zvýšením daní a potlačováním občanských svobod (Grayson 2010: 12). Pro Libdem bylo výhodnější uzavřít koaliční dohodu s Cons, která je základem politické spolupráce. Liberálové jsou s dohodou i přes některé výhrady, spokojeni (Tall 2012). FDP jako koaliční partner CDU/CSU v průzkumech veřejného mínění výrazně oslabuje (Peel 2012). Další vývoj stran v budoucnu je otázkou. Bude zajímavé sledovat výsledky Libdem po jejich vládním angažmá a také snahu FDP vzbudit ve voličích opět zájem o jejich program.

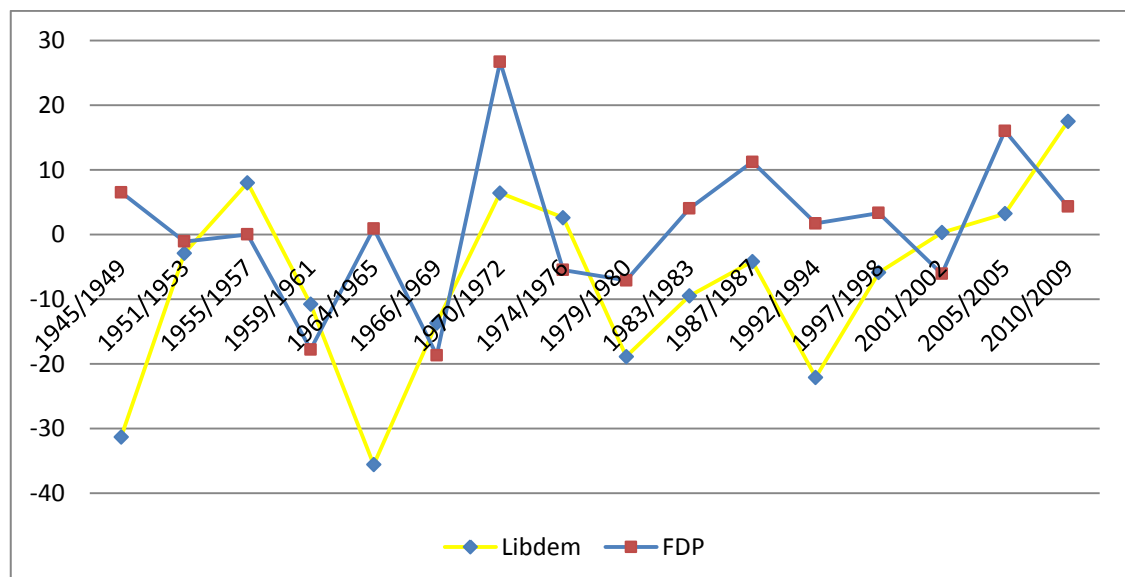
5 Programové srovnání

V závěrečné kapitole budou strany navzájem porovnány prostřednictvím metodiky a dat získaných CMP. Nejdříve budou uvedeny kompletní výsledky jejich pravo-levé orientace od roku 1945 po současnost. Následně budou výsledky analyzovány prostřednictvím programových priorit, které strany vyznávají, aby mohlo být určeno, zda jsou ideově podobné nebo rozdílné a která z výše popsaných forem liberalismu, je jim bližší.

5.1 Kompletní výsledky pravo-levé orientace od roku 1945

Pro porovnání výsledků budou použita data z CMP, která ukazují, jak se programová orientace stran proměňovala v čase. Data a výsledky nebudou zaměřeny na konkrétní oblasti v programech liberálních uskupení. Z dat zjistíme, která ze stran v průběhu své existence zastávala pravicovější hodnoty a její historické působení můžeme označit, jako stranu vyznávající liberalismus bližší tomu klasickému a kterou stranu budeme moci označit jako stranu liberální, ale založenou na levicovějších základech, tedy bližší sociálnímu liberalismu.

Graf č. 2: Srovnání Liberálů/Aliance/Libdem a FDP na pravo-levé škále od roku 1945 po současnost

Zdroj: Manifesto Research Group, graf vytvořen autorem

Pro přehlednější orientaci v číselných hodnotách v grafu, je nutné uvést získaná data i formou tabulky č. 4, která bude užitečná pro porovnávání politické orientace v jednotlivých letech.

Tabulka č. 4: Srovnání Liberálů/Aliance/Libdem a FDP na pravo-levé škále od roku 1945 po současnost

Volby	45/49	51/53	55/57	59/61	64/65	66/69	70/72	74/76
Libdem	-31,3	-2,9	8	-10,8	-35,6	-13,7	6,4	2,6
FDP	6,5	-1,1	0	-17,8	0,9	-18,7	26,9	-5,5

Volby	79/80	83/83	87/87	92/94	97/98	01/02	05/05	10/09
Libdem	-18,9	-9,5	-4,2	-22,1	-5,9	0,3	3,2	17,5 ¹¹
FDP	-7,1	4	11,2	1,7	3,3	-6,1	16	4,3

Zdroj: Manifesto Research Group

Pro porovnání dat z CMP bylo použito 16 voleb, které v obou zemích proběhly. Některé volby jsou vynechány a to z důvodu, že pro potřeby práce je užitečnější časová blízkost voleb. V případě VB jsou brány výsledky za volby, které proběhly v roce 1951 a jsou vynechána data z voleb v roce 1950. V případě opakovaných voleb z roku 1974 jsou výsledky brány z druhých proběhnuvších. V SRN jsou vynechány volby z roku 1990, protože bez nich je možné porovnávat data za posledních dvacet let, které jsou v obou zemích časově bližší. Volby z roku 1990 byly přelomové, ale jejich specifčnost není pro srovnání důležitá. Více vypovídající je časová blízkost.

Pokud vezmeme v úvahu všechna data, tak průměrná hodnota pro Libdem je -7,3 a pro FDP je 1,1. Rozdíl to není velký, když je bráno v úvahu to, že programová orientace u obou stran se v jednotlivých volbách vychyluje i výrazněji, ale vzhledem k širokému časovému záběru jsou i tato data relevantní. V průběhu své existence se britští liberálové, dle průměru, drželi v minusových hodnotách a lze je považovat za mírně levicovější. FDP, přestože je v mnoha jednotlivých volbách program levicověji zaměřen, tak FDP jako stranu lze považovat za pravicověji zaměřenou a to díky analýze kompletních výsledků.

¹¹Za povšimnutí stojí hodnota u Libdem z roku 2010, kdy jsou dle škály RILE poměrně výrazně pravicově orientováni, což je vzhledem k jejich předchozím hodnotám výrazná změna, ale v reálné politice nemá příliš opodstatnění. Je možné to pojímat jako odchylku způsobenou limity metodiky CMP.

Je faktem, že do počátku 80. let obě strany ve svých programových prohlášeních inklinovaly k levici i k pravici. Jejich výsledky se nenacházely pouze na jedné straně politického spektra. Tento trend se mění až později a to v roce 1983, který byl zlomovým pro obě uskupení. Od té doby se Libdem pohybovala až do přelomu tisíciletí v hodnotách příslušících levici a pozice FDP se nacházela v kladných číslech a její program je možné považovat za převážně pravicový až do německých voleb v roce 2002. Dokonce i na datech z CMP, která postihují pouze programovou profilaci a nepostihují reálné politické působení, lze vidět, že obě liberální strany programově a ideově reagovaly na historické změny. V případě britských liberálů to bylo spojení se sociálními demokraty, což logicky posunulo jejich program spíše doleva a na levici politického spektra zůstali i po spojení obou stran a za předsednictví P. Ashdowna. FDP reagovala na vstup Strany zelených, která se profiluje jako strana levicověji zaměřená, zejména svou inklinací ke koaliční spolupráci s SPD. FDP byla v průběhu 80. a 90. let opravdu pravicověji zaměřená, což bylo způsobeno definitivním příklonem k CDU/CSU.

Z dat lze taky vyčíst středová pozice obou stran. Programové priority Libdem a FDP se výrazně pohybují od pravice k levici, což u velkých stran, které zastupují pravou nebo levou část politického spektra, není tak časté. Hodnoty, kterých nabývají programy velkých ideově vyhraněnějších stran, se také výrazně mění, ale většinou se drží v kladných nebo minusových hodnotách. Britští a němečtí liberálové nejsou zcela ideově stejní, ale společným rysem je inklinace k tomu, že díky širokému vymezení ideologie liberalismu se mohou pohybovat na pravici a levici politického spektra. Voliči to přijímají. Lze to vyzorovat z toho, že programové obraty neznamenají automaticky ztrátu hlasů. Určitou stálostí není myšleno, že by pravicové nebo levicové strany nikdy nepřekročily nulovou hranici, ale že to není tak výrazně časté, jako u liberálů.

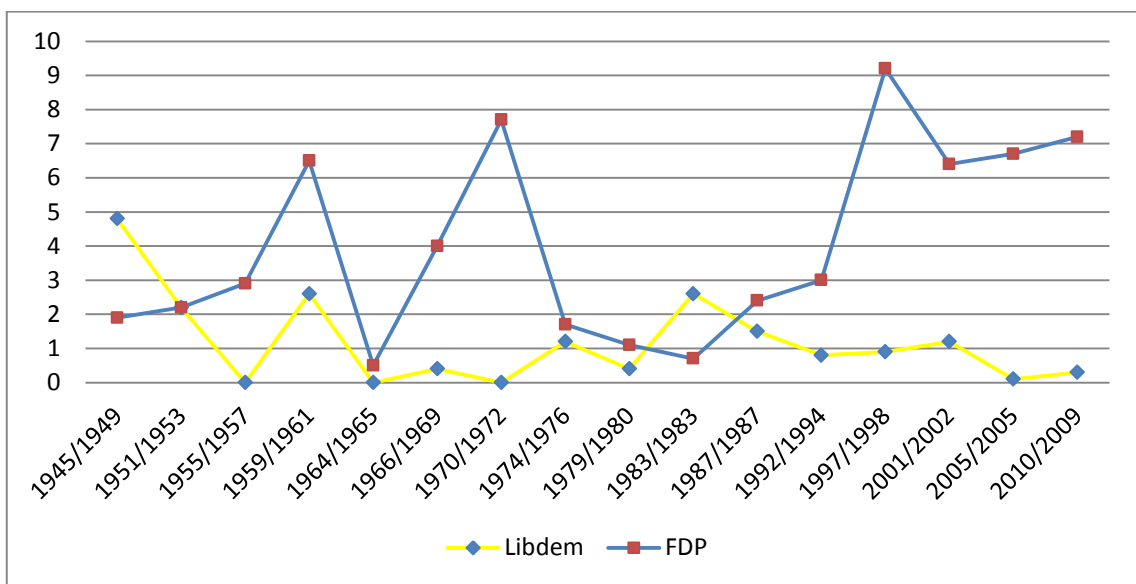
5.2 Srovnání důrazu FDP a Libdem na volný trh od roku 1945

Jednou z nejdůležitějších otázek, které jsou určující pro profilaci politické strany, je od roku 1945 otázka ekonomiky. Pro liberální strany to platí tím spíše, že ekonomické otázky a důraz na volný trh¹² determinuje pozice liberálních stran, jelikož volný trh je doménou klasických pravicověji zaměřených liberálů. V této podkapitole nebudou

¹² 401 Volná tržní ekonomika: pozitivní

analyzovány pozice na pravo-levé škále, ale bude srovnán důraz na volné tržní hospodářství v programatice Libdem a FDP. Podpora volného trhu je zmíněna v oddílu 401 v rámci programových priorit, dle CMP. Srovnáno bude kolik procent z programu zkoumaných stran, je věnováno podpoře volného tržního hospodářství, přičemž minimum je 0 % a maximum je 100 %

Graf č. 3: Srovnání důrazu Liberálů/Aliance/Libdem a FDP na volný trh od roku 1945 po současnost

Zdroj: Manifesto Research Group, graf vytvořen autorem

Pro lepší orientaci v datech je použita tabulka č. 5, která zachytí konkrétní hodnoty, které jsou uvedeny v grafu, ovšem v tomto srovnání je graf přehlednější a už z něj lze určit výsledek.

Tabulka č. 5: Srovnání důrazu Liberálů/Aliance/Libdem a FDP na volný trh od roku 1945 po současnost

Volby	45/49	51/53	55/57	59/61	64/65	66/69	70/72	74/76
Libdem	4,8	2,2	0	2,6	0	0,4	0	1,2
FDP	1,9	2,2	2,9	6,5	0,5	4,0	7,7	1,7

Volby	79/80	83/83	87/87	92/94	97/98	01/02	05/05	10/09
Libdem	0,4	2,6	1,5	0,8	0,9	1,2	0,1	0,3
FDP	1,1	0,7	2,4	3	9,2	6,4	6,7	7,2

Zdroj: Manifesto Research Group

Pokud byly kompletní výsledky pravo-levé orientace nevýrazným ukazatelem rozdílů mezi Libdem a FDP, tak výsledky četnosti prosazování volného trhu v programatice jasně ukazují, že FDP je v tomto klíčovém ohledu pravicovější. Průměrná četnost výskytu zmínek o ekonomice založené na volném trhu je u Libdem 1,2 %, zatímco u FDP je průměrná hodnota 4 %. To sice není tak výrazný rozdíl, ale v odlišné metodice, kdy jsou v úvahu brány procenta, která nemají tak velký rozptyl, je to rozdíl výrazný. Potvrzuje se tedy závěr z předešlého srovnání, kdy můžeme z dlouhodobého hlediska považovat FDP za stranu, která je pravicovější a její programatika se více blíží klasickému liberalismu.

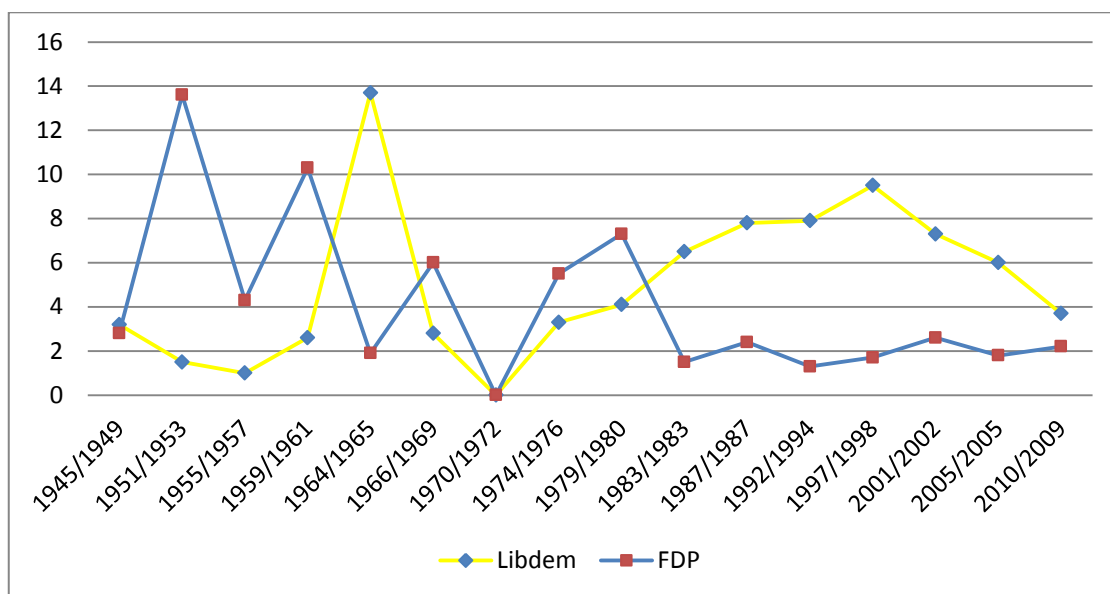
Pro britské liberály bylo volné tržní hospodářství prioritní v prvních poválečných volbách, ale v pozdějších programech je toto téma zmiňováno minimálně. U FDP je od voleb z roku 1957 hodnota konstantně vyšší, ale výraznější trend v této oblasti je viditelný od počátku 90. let. Ekonomická otázka není rozhodně jedinou, která je určující pro profilaci stran, ale obecně v předvolebním boji patří mezi nejakcentovanější, zejména v moderní politice.

5.3 Srovnání důrazu Libdem a FDP na sociální politiku

V části věnované různým odnožím liberalismu byl sociální liberalismus definován tak, že usiluje o investice do sociální oblasti. V rámci CMP, lze tuto problematiku najít v části věnované fenoménu „*welfare state*“. „*Welfare state*“ je definován, tak, že stát obstarává finanční příspěvky, zdravotnictví, vzdělání, jídlo, bydlení a další sociální aktivity (Barr 1993: 7). Tento fenomén je možné pojímat obecně jako sociální politiku.

V metodice CMP jsou zmínky o rozšíření „welfare state“ rozděleny na negativní a pozitivní vyjádření, což umožňuje vnímat tyto vyjádření jako ideologicky zbarvené. V této části bude zkoumán oddíl 504¹³, což znamená pozitivní zmínky v programu a podpora rozšíření „welfare state“. V této části bude analyzován důraz Libdem a FDP na sociální politiku, prostřednictvím četnosti pozitivních zmínek o tomto fenoménu. Z výsledků bude možné usoudit, která strana byla v průběhu své existence blíže levicovému spektru liberální ideologie a která prosazovala spíše klasický liberalismus.

Graf č. 4: Srovnání důrazu Liberálů/Aliance/Libdem a FDP na sociální politiku, prostřednictvím pozitivních zmínek o „welfare state“ od roku 1945 po současnost

Zdroj: Manifesto Research Group, graf vytvořen autorem

Pro lepší přehlednost budou data, která nabývají procentních bodů, dle četnosti zmínek v programech Libdem, a FDP uvedena pod grafem v tabulce č. 6, pro lepší porovnání výsledků.

¹³ 504 Posilování sociálního státu: pozitivní

Tabulka č. 6: Srovnání důrazu Liberálů/Aliance/Libdem a FDP na sociální politiku, prostřednictvím pozitivních zmínek o „welfare state“ od roku 1945 po současnost

Volby	45/49	51/53	55/57	59/61	64/65	66/69	70/72	74/76
Libdem	3,2	1,5	1	2,6	13,7	2,8	0	3,3
FDP	2,8	13,6	4,3	10,3	1,9	6	0	5,5

Volby	79/80	83/83	87/87	92/94	97/98	01/02	05/05	10/09
Libdem	4,1	6,5	7,8	7,9	9,5	7,3	6	3,7
FDP	7,3	1,5	2,4	1,3	1,7	2,6	1,8	2,2

Zdroj: Manifesto Research Group

Výše uvedené výsledky nejsou tak vypovídající jako v předchozí podkapitole, ale přesto potvrzují předpoklad, který byl nastíněn kompletním srovnáním pravo-levé orientace obou liberálních uskupení a to, že FDP se více blíží klasickému pojetí liberalismu a Libdem je spíše stranou sociálně liberální. Průměrná hodnota, kterou FDP získala v průběhu času od roku 1945, je 4 %. Tolik procentních bodů tedy bylo průměrně věnováno prohlubování sociální politiky. Libdem nabývá průměrné hodnoty 5,1 %. To není tak výrazný rozdíl jako v případě srovnání důrazu na volný trh, ale v tomto případě je důležitá a výrazná změna v přelomovém roce 1983. Do tohoto roku se FDP věnovala pozitivně sociální oblasti více než Libdem. Zlom nastal v roce 1983, který je viditelný i na grafu, kdy se Libdem prostřednictvím spojení se sociálními demokraty a vnitřní reformě strany posunula více doleva a FDP se začala vymezovat vůči Straně zelených a začala se profilovat více pravicově.

Pro pochopení těchto údajů není významný průměrný výsledek, ale spíše průběh vývoje, který jasně dokazuje levicovější profilaci Libdem po roce 1983, ale pokud vezmeme v potaz i průměrný výsledek, tak britští liberálové kladli větší důraz na sociální politiku, přestože v některých letech v tomto ohledu dominovala FDP. Sféra sociální politiky jasně potvrzuje předpoklad, který byl dán kompletním srovnáním stran na pravo-levé škále na začátku této kapitoly a navíc i prostřednictvím dat z CMP se ukazuje v obrát v programatice obou uskupení po roce 1983, který byl pro obě strany zásadní.

5.4 Závěrečné srovnání programatiky

V předchozích třech podkapitolách byla srovnávána programatika obou stran, dle dat získaných z CMP, přičemž tato kapitola měla za úkol najít určité ideové rozdíly mezi oběma stranami. V případě klasického liberalismu, který je bližší pravici, byl vybrán důraz na volné tržní hospodářství a za sociální liberalismus byla zvolena podpora investic do sociální oblasti.

V první podkapitole byla určena nevyhraněná pravo-levá orientace obou zkoumaných stran. Zde za sledované časové období vyšla jako levicovější Libdem, ale výsledky nebyly zcela přesné a vypovídající. Výsledky zkoumání četnosti zmínek o výše zmíněných problematikách jasně ukázaly, že Libdem vyznává spíše levicovější pojetí liberalismu a FDP vyznává principy volného trhu a neprosazuje investice do sociální oblasti. Nejen, že toto srovnání výsledky zpřesnilo, ale v datech byl pozorován i rok 1983, který byl pro obě strany významný a určující. Po tomto roce se obě strany definitivně rozdělily a začaly být ideově odlišné.

Závěr

Tato práce byla primárně srovnáním dvou liberálních stran a to Libdem a FDP, jejichž prostřednictvím se zaměřovala také na VB a SRN. Strany byly zkoumány ze třech hledisek. Z jejich výchozí pozice, která je determinována volebním systémem, dále byl srovnáván jejich historický vývoj a na závěr jejich ideová východiska a programatika prostřednictvím metodiky a dat získaných z CMP. V práci byly položeny tři výzkumné otázky.

První výzkumná otázka: Ovlivňuje volební systém výchozí pozici obou liberálních stran v zemích jejich původu, pokud ano, tak v jaké míře? Výchozí pozice obou stran je výrazně ovlivňována volebním systémem a tím, že mají specifické postavení. V obou zemích jsou to parlamentní strany, ale nepatří ke stranám majoritním a dopad volebního systému na ně je výrazný. Ze srovnání vychází, že pro strany tohoto typu je výhodnější poměrný volební systém, který těmto formacím zaručí dostatečnou reprezentaci. Rozdíly jsou v tomto ohledu mezi oběma stranami velké. FDP je reprezentována dostatečně a je převážně, dle výpočtu indexu reprezentace i mírně nadreprezentována, ale postavení Libdem neodpovídá její voličské podpoře, která je procentuálně vyšší než u FDP. FDP dosahovala výrazně většího zastoupení, vzhledem ke svým výsledkům. Tedy Libdem je značně podreprezentována. To ovlivňuje i reálnou politiku obou stran a částečně i jejich programatiku a postoje.

Druhá z otázek: Jsou FDP a Libdem ovlivněny odlišným historickým vývojem po roce 1945 a rozdílnými historickými kořeny a pokud ano jak? Práce byla zaměřena na VB a SRN, což je část Evropy, která po válce procházela rozdílným vývojem. Historické změny a specifika strany ovlivňovaly a ovlivňují dodnes. Obě uskupení byla výrazně determinována poválečným vývojem, kdy byl politický systém v SRN rekonstruován, a tak FDP nebyla zatížena minulostí. Nastupovala jako nová strana, která se teprve profilovala, přičemž britští liberálové byly tradiční stranou, která kontinuálně formovala politiku ve VB. Dalším výrazným faktorem, který byl určujícím po celou dobu jejich existence, je koaliční jednání, jenž mělo vliv především na FDP, která se tomuto faktu musela přizpůsobovat. Britští liberálové díky účinkům volebního systému byli stranou, která se přímo nepodílela na vládě a nacházela se v opozici, proto je jejich existence po roce 1945 ve znamení snah o vnitřní reformu, spíše než koaličního vyjednávání. To se změnilo až v roce 2010, kdy poprvé, za celé sledované období, vstupují do koalice. Pro obě strany byl zlomovým rok 1983. Britští liberálové navázali

spojenectví s britskými sociálními demokraty a to posunulo jejich politiku doleva a začali se profilovat jako strana spíše levicová. FDP ovlivnil vstup Strany zelených do německé politiky, která jako menší strana začala zastávat levicové postoje a to donutilo liberály směřovat svou politiku převážně na pravici politického spektra, což v předešlých letech nebylo pravidlem. Rozdílný historický vývoj i v geograficky blízkých zemích ovlivňuje strany velice výrazně.

Závěrečná výzkumná otázka: Je možné považovat FDP a Libdem za ideologicky podobné na základě volebních programů? V druhé kapitole byly rozebrány dvě varianty liberalismu a to klasický liberalismus a sociální liberalismus. Klasický liberalismus je bližší spíše pravici politického spektra a sociální liberalismus se blíží levici. Z dat, která jsou v práci použita, vyplývá, že pokud do srovnání zahrneme všechny sféry politiky, tak je Libdem blíže levici politického spektra a FDP se více blíží pravici. Ovšem výsledky nebyly jasné, ale byly brány pouze jako předpoklad. Z toho důvodů byly vybrány dvě konkrétní oblasti a to pozitivní vztah k volnému tržnímu hospodářství a podpora investic do sociální oblasti. Volné tržní hospodářství je prosazováno zejména klasickými liberály a investice do sociální oblasti je doménou sociálního liberalismu. Volný trh je výrazně větší prioritou pro FDP a tedy jasně potvrzuje její profilaci jako pravicovější a sociální oblast je prosazována ve větší míře Libdem, proto ji lze považovat za stranu levicovější. Výsledky ze srovnání těchto dvou programových priorit už jsou vypovídající a postoje k těmto problémům jsou u obou stran odlišné. V analýze dat byl opět důležitý rok 1983, kdy se profilace obou stran v těchto otázkách rozchází, což dokazuje to, že tento milník se projevil i v jejich programatice. Závěr je takový, že i přesto, že obě strany vycházejí ze stejných ideových východisek, jsou v současné době ideologicky odlišné a to poměrně výrazně.

Práce byla omezena rozsahem a širokým časovým záběrem, který zamezoval uchopit problematiku stran detailně, ale to nebylo cílem práce. Cílem práce bylo srovnání obou stran a zaměření se na jejich odlišnosti a společné znaky, které jsou v této práci nastíněny úspěšně. Pokud by čtenář měl zapotřebí poznat tuto problematiku hlouběji, tak je možné využít publikace, které byly v práci citovány, což je vhodné, jelikož pak budou závěry, které jsou uvedeny výše, jasnější. Dlouhý časový rozsah limituje detailní popsání této problematiky. Nejznatelnější je to v kapitole zabývající se historickým srovnáním, ale dlouhý časový úsek je výhodný, jelikož data jsou tak přesnější. To je důležité zejména v analytické části. Metodika CMP má mnoho problémů a lze ji kriticky hodnotit, ale tím, že se práce věnuje oběma stranám od roku

1945 do současné doby, jsou výsledky přesnější a pro sledování trendů velice dobře použitelné. Pokud bylo hodnoceno menší množství volebních klání, tak by výsledky byly značně zkreslené. Také je důležité znát vývoj stran předtím, než jsou data z CMP analyzována.

V práci nebyla srovnána organizační struktura a členská základna, což je rezervou práce a zároveň problematika, kterou by se měl dále zabývat výzkum těchto stran. Výhodnější by bylo, kdyby práce byla psána až po uskutečnění dalších voleb ve VB a SRN, jelikož obě strany v posledních letech učinily kroky, které je do budoucna výrazně ovlivní. Lidem poprvé od roku 1945 zasedla ve vládě a FDP v průzkumech veřejného mínění výrazně oslabuje a výsledky dalších voleb by mohly přinést odpověď na otázku, jak se s tím strany vyrovnají.

Literatury bylo k dispozici poměrně velké množství a díla citována v práci jsou kvalitními studii obou stran a jejich vývoje a pro srovnání tvořily dobrý základ. Data z CMP byla podána srozumitelnou formou a pro práce, které si berou za cíl srovnání, je to vhodný datový zdroj. Ovšem přímá studie programových dokumentů by byla relevantnější, ale nesmírně časově náročná a vzhledem k dlouhému časovému období, takřka nemožná.

Ze srovnání těchto dvou stran lze usoudit, že strany, které zcela naplňují základy liberální ideologie, budou neúspěšné. Liberální uskupení musí hledat nové způsoby, jak svůj program představit voličům. Jsou také náchylnější k nejednotnosti, která je způsobena šíří liberální ideologie a přímo vybízí k tomu, že v těchto stranách nacházejí uplatnění jak členové levicově zaměřeni, tak pravicověji smýšlející lidé. Ovšem pro demokratické systémy v západních zemích je přítomnost středových uskupení výhodná a to zejména, pokud jsou v pozici, že mohou být silou, která zmírňuje ideologické rozpory.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Clegg, Nick. 2010. „Statement on Political and Constitutional Reform.“ Liberal Democrats [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: [http://www.libdems.org.uk/news_detail.aspx?title=Nick Clegg's statement on Political and Constitutional Reform&pPK=01d38eed-1437-44f6-9bad-aa0eb9a2113e](http://www.libdems.org.uk/news_detail.aspx?title=Nick+Clegg's+statement+on+Political+and+Constitutional+Reform&pPK=01d38eed-1437-44f6-9bad-aa0eb9a2113e).

Election Resources. Výsledky voleb v SRN od roku 1945–2009. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.electionresources.org/de/>.

Liberal Democrats. Yes Campaign. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/links_AV.aspx.

Manifesto Research Group. Manifesto Project Database pro ČR pro rok 2006. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/elections/588>.

Manifesto Research Group. Manifesto Project Database pro SRN od roku 1945–2009. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/countries/Germany>.

Manifesto Research Group. Manifesto Project Database pro VB od roku 1945–2010. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/countries/Great%20Britain>.

The Electoral Commission. Výsledky referenda o volební reformě ve VB 2011. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.electoralcommission.org.uk/elections/results/referendums/uk>.

UK Political Info. Výsledky voleb ve VB od roku 1945–2010. [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.ukpolitical.info/Historical.htm>.

Literatura

Abedi, Amir, Alan Siaroff. 2010. „PIVOTAL PARTIES IN GERMANY SINCE 1961.“ Příspěvek přednesený na konferenci *Annual Meeting of the Western Political Science Association*, 1–3. 4. 2010, San Francisco.

Badger, Phill. 2011. „What is liberalism?“ *Philosophy Now* 20 (82): 29–32.

Bara, Judith, Ian Budge, Andrea Volkens. 2009. „Data Quality in Content Analysis. The Case of the Comparative Manifestos Project.“ *Historical Social Research* 34 (1): 234–251.

Barr, Nicholas A. 1993. *The economics of the welfare state*. Stanford: Stanford University Press.

Benoit, Kenneth, Michael Laver, Slava Mikhaylov. 2007. „Mapping Policy Preferences with Uncertainty: Measuring and Correcting Error in Comparative Manifesto Project Estimates.“ Příspěvek přednesený na konferenci *Dynamics of Party Position Taking*, 23-24. 3. 2007, University of Binghamton.

Benoit, Kenneth, Michael Laver, Slava Mikhaylov. 2009. „Treating Words as Data with Error: Uncertainty in Text Statements of Policy Positions.“ *American Journal of Political Science* 53 (2): 495–513.

Beyme, K. von. 1982. *Parteien in westlichen Demokratien*. München: R. Piper & Co Verlag.

Bobbio, Norberto. 2005. *Liberalism and Democracy*. London: Verso.

Bookbinder, Paul. 1996. *Weimar Germany: Republic of the Reasonable*. Manchester: Manchester University Press.

Bortis, Heinrich. 2009. „From neo-liberal Capitalism to Social Liberalism on the basis of Classical-Keynesian Political Economy.“ Příspěvek přednesený na konferenci

Economic Transition and the Future of Capitalism: Lessons Learned from Poland's Success in Economically Turbulent Times. 9. 11. 2009, World Bank Headquarters, Washington, DC.

Dimock, Susan, Jan Narveson. 2000. *Liberalism: New Essays on Liberal Themes.* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Eibl, Otto. 2011. *Issues v české politice.* Brno: MUNI FSS.

Fiala, Petr, Maxmilian Strmiska. 1998. *Teorie politických stran.* Brno: Barrister & Principal.

Fieldhouse, Edward, Andrew Russel. 2005. *Neither left nor right?: Liberal Democrats and the electorate.* Manchester: Manchester University Press.

Fitz, Julian. 2010. *The British Social Democratic Party and its effects on Labour.* München: Grin Verlag.

Grayson, Richard S. 2010. *The Liberal Democrat Journey To a LIB-CON Coalition—and where Next?.* London: Compass – Direction for the Democratic Left Ltd.

Kelly, Paul. 2005. *Liberalism.* Cambridge: Polity Press.

Klingemann, Hans-Dieter, Bernhard Wessels. 1999. „Political Consequences of Germany's Mixed-Member System: Personalization at the Grass-Roots?“ *Discussion Paper FS III.* Berlin: WZB.

Klíma, Michal. 1998. *Volby a politické strany v moderních demokraciích.* Praha: RADIX.

Krieger, Karl-Friedrich, Heiner Muller, Hanna Volrath. 2004. *Dějiny Německa*. Praha: NLN.

Lebeda, Tomáš. 2006. „Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů.“ *Sociologický časopis* 19 (5): 883–912.

Lie, Amund, Dag Einar Thorsen. 2000. *What is neo-liberalism?*. Oslo: Department of Political Science.

Mack, Erick. 2009. *John Locke*. London: Continuum International Publishing Group.

Mareš, Miroslav. 2002. „Spolkové volby v Německu v roce 2002.“ *Central European Political Review* [online]. 4 (4) [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=26>.

Mierzejewski, Alfred. 2004. *Ludwig Erhard: a biography*. North Carolina: North Carolina University Press.

Mitchell, Leslie 2005. *The Whig World*. London: Hambledon Continuum.

Muller-Rommel, Ferdinand. 2000. „The F.D.P: Small But Beautiful.“ Pp. 85–118 in Lieven de Winter, Joan Marcet, Alastair H. Thomas, Ferdinand Muller-Rommel, Ruud A. Koole, Gerard Grunberg (eds.). *Liberalism and Liberal Parties in European Union*. Barcelona: Institute de Ciencies Political i Social.

Peel, Quentin. 2012. „Merkel’s partner faces political crash“ *Financial Times* [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/b62f815a-3878-11e1-9f07-00144feabdc0.html#axzz2R1FOY2N2>.

Sartori, Giovanni. 1976. *Parties and party systems*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sartori, Giovanni. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Stevenson, John. 1988. „Liberal Party from 1945.“ *Contemporary British History* 2 (3): 21–25.

Tall, Stephen. 2012. „Is 75% of the Coalition Agreement drawn from the Lib Dem manifesto? Alas, no...“ *Liberal Democrats Voice* [online]. [cit. 18. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.libdemvoice.org/lib-dem-manifesto-coalition-agreement-ucl-29188.html>.

WOLFRUM, Edgar. 2008. *Zdařilá demokracie: dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátků až po dnešek*. Brno: Barrister & Principal.

Abstrakt

Abstrakt

Práce se zaměřuje na srovnání liberálních stran ve Velké Británii a v Německu od roku 1945 po současnost. Liberal Democratic Party (Libdem) a Freie Demokratische Partei (FDP) jsou srovnávány ve třech oblastech. Za první: Vliv volebního systému na jejich reprezentaci. Za druhé: Historické srovnání. Za třetí: Srovnání ideologické podstaty a programatiky. Hlavním cílem práce je hledat rozdíly a shodné prvky mezi oběma stranami a obecně analyzovat pozice liberálních stran v západních demokraciích. Práce je primárně pojímána jako komparace a není zdrojem detailních informací o obou uskupeních.

Klíčová slova: Libdem, FDP, liberalismus, Velká Británie, Německo, volební systém, Ideologie, historické srovnání

Abstract

The thesis is comparison of two liberal parties in Great Britain and Germany from 1945 to present. Liberal Democratic party (Libdem) a Freie Demokratische Partei (FDP) are compared in three areas. First: Influence of voting systems on party representation. Second: Historical comparison. Third: Ideology of the parties in comparative perspective. Main purpose of the thesis is to find differences and congruences between both parties and try to analyse position of liberal parties in western democracies. Work is not source of detail information, but it is primary comparison.

Key words: Libdem, FDP, liberalism, Great Britain, Germany, Voting system, ideology, historical comparison

